

III. ROZVODOVOST

V průběhu roku 2009 bylo zaznamenáno výrazně méně rozvodů než v předcházejících letech, celkem 29 133. Také úroveň úhrnné rozvodovosti se snížila (na 46,8 procent), nedošlo tedy prozatím k překročení hladiny 50 procent sňatků končících rozvodem, které byla Česká republika v roce 2008 již velmi blízko. Ve srovnání s předchozím rokem se v roce 2009 dále prodloužila průměrná délka rozvedeného manželství, a to na 12,5 let.

V souladu se strukturou sňatků jsou charakteristiky rozvádějících se manželů poměrně vysoce homogenní: v roce 2009 šlo z 80,6 procent u obou o rozvod stejného pořadí a v 56,5 procentech o osoby se stejnou úrovní dokončeného vzdělání. Nejvyšší dokončené vzdělání je však od roku 2005 údajem dobrovolným a práva neuvádět jej využívá stále větší část rozvádějících se manželů. V roce 2009 tak v hlášení o rozvodu chyběla tato informace již téměř u třetiny osob, v absolutních číslech u 9,4 tis. mužů a 9,3 tis. žen.

Tab. III.1 Rozvody podle pořadí, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Počet rozvodů celkem	31 586	32 824	31 288	31 415	31 129	31 300	29 133
Pořadí rozvodu muže: 1. pořadí	25 445	26 562	25 049	25 126	24 900	25 260	23 488
2. pořadí	5 505	5 609	5 541	5 564	5 446	5 289	4 973
3.+ pořadí	636	653	698	725	783	751	672
Pořadí rozvodu ženy: 1. pořadí	25 730	26 585	25 305	25 388	25 104	25 388	23 593
2. pořadí	5 297	5 580	5 378	5 345	5 347	5 269	4 944
3.+ pořadí	559	659	605	682	678	643	596

Podíl rozvodů prvního pořadí činil v roce 2009 u mužů i u žen shodně 81 procent, téměř každý pátý rozvod tak ukončil manželství již minimálně podruhé ženatého muže či vdané ženy. Zastoupení opakovaných rozvodů se však diferencuje v jednotlivých skupinách podle stupně dosaženého vzdělání muže/ženy. Relativně nejvíce rozvodů obecně připadá na druhé či vyšší pořadí manželství u osob se základním vzděláním. Výraznější diference jsou pak mezi jednotlivými vzdělanostními kategoriemi patrné na straně žen, kdy platí, že čím vyšší stupeň vzdělání, tím nižší zastoupení opakovaných rozvodů. Pro rok 2009 se tento ukazatel pohyboval od 27,5 procent (ZŠ) do 14,4 procent (VŠ). Ve srovnání s ženami bylo mezi muži se základním vzděláním zastoupení rozvodů vyššího pořadí nižší (22,9 procenta), ostatní vzdělanostní kategorie mužů (SŠ bez maturity, SŠ s maturitou, VŠ) dosahují dlouhodobě podobných relativních údajů v rozmezí 18 a 19 procent opakovaných rozvodů.

Tab. III.2 Podíl rozvodů vyššího pořadí podle pohlaví a vzdělání (v %), 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Muži celkem	19,4	19,1	19,9	20,0	20,0	19,3	19,4
v tom vzdělání: základní	24,9	24,0	24,1	25,2	24,1	24,8	22,9
střední bez maturity	19,2	19,0	19,8	19,7	19,6	18,8	19,1
střední s maturitou	18,5	17,3	19,1	19,1	18,4	17,5	18,1
vysokoškolské	17,3	19,5	19,3	19,3	18,8	19,0	18,1
Ženy celkem	18,5	19,0	19,1	19,2	19,4	18,9	19,0
v tom vzdělání: základní	28,3	27,7	27,6	28,1	28,1	29,4	27,5
střední bez maturity	18,7	19,6	20,0	19,9	20,1	19,5	20,0
střední s maturitou	15,6	16,4	16,5	16,5	16,3	15,7	16,5
vysokoškolské	13,3	13,7	13,9	14,2	14,5	14,1	14,4

Hlášení o rozvodu, ze kterého získává demografická statistika údaje, obsahuje tradičně také položku „příčina rozvratu manželství na straně muže/ženy“. Avšak tato statistika je již dlouhá léta těžko využitelná. Již na počátku 90. let 20. století byla u více než poloviny rozvodů uvedena jedna ze dvou ne příliš konkrétně specifikovaných příčin, a to „rozdíl povah, názorů a zájmů“ nebo „ostatní“. V návaznosti na novelu zákona o rodině s účinností od 1. srpna 1998 pak při splnění daných podmínek – manželé jsou dohodnuti ohledně majetkového vypořádání a úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu – vůbec soud ze zákona příčiny rozvratu nezjišťuje. Tyto případy, kde dochází k rozvodu „po vzájemné dohodě“, byly při zpracování navíc zařazovány právě do jedné ze dvou výše uvedených kategorií. Od roku 2007 v souvislosti se změnou způsobu sběru dat (nově přebírání hlášení elektronickou formou z Ministerstva spravedlnosti) jsou tyto nesporné rozvody přiřazovány pouze do kategorie „rozdíl povah, názorů a zájmů“. V roce 2009 jich bylo 20 260 na straně muže a 20 129 na straně ženy, společně s rozvody z „ostatních“ příčin se podílely z 87,4 procent na všech rozvodech, shodně na straně muže i ženy.

Konkrétně formulované příčiny rozvratu manželství jsou tak v hlášení o rozvodu specifikovány stále méně. Pokud přeci jen, nejčastěji je soudem uváděna nevěra (1 270 u mužů, 870 u žen v roce 2009), příp. alkoholismus (757 u mužů) či nezájem o rodinu (616 u mužů a 335 u žen). Je-li vina na rozvratu manželství stanovena výlučně jen na straně jednoho z manželského páru (na straně druhého je klasifikováno „soud nezjistil zavinění“), pak jde většinou – zhruba ze tří čtvrtin – o muže. Případů, kdy je příčina rozvratu uvedena jen na straně jednoho z manželů, však v posledních letech významně ubylo: v roce 2009 se k nim řadilo jen 8,4 procent rozvodů, zatímco do roku 2006 to bylo až 20 procent.

Tab. III.3 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství, 2001-2009

Příčina rozvratu manželství	Na straně muže			Na straně ženy		
	2001	2005	2009	2001	2005	2009
Soud nezjistil zavinění	4 433	4 326	555	2 568	2 008	1 903
Neuvážený sňatek	519	292	152	505	272	165
Alkoholismus	167	182	757	1 648	1 332	231
Nevěra	1 480	1 163	1 270	2 284	1 831	870
Nezájem o rodinu	404	331	616	1 532	1 085	335
Zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin	19	26	200	532	384	53
Rozdíl povah, názorů a zájmů	14 964	15 802	20 260	14 692	16 290	20 129
Zdravotní důvody	72	65	60	79	74	61
Sexuální neshody	165	108	57	156	112	56
Ostatní příčiny	9 363	8 993	5 206	7 590	7 900	5 330

Struktura rozvodů podle délky trvání manželství, která je při zpracování počínaje rokem 2007 odvozena z data sňatku a data nabytí právní moci rozsudku, zaznamenala v uplynulých dekadách výrazné změny ve smyslu posílení rozvodů déletrvajících manželství. Přestože ještě na počátku 90. let 20. století se manželství po 10 a více letech týkalo jen zhruba 40 procent rozvodů, od roku 2003 se tento podíl udržuje na hladině 60 procent, a dále roste zastoupení rozvodů po 20 a více letech od uzavření manželství (26,6 procent v roce 2009). Zároveň se mírně zvyšuje váha rozvodů v prvních dvou letech po sňatku.

Tab. III.4 Rozvody podle délky trvání manželství, 2001-2009

Délka trvání manželství (roky)	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
0-1	1 298	1 331	1 157	1 280	1 376	1 555	1 523
2-3	3 328	3 231	2 830	2 841	2 861	3 075	2 859
4-5	3 193	3 317	3 154	3 225	2 906	2 814	2 603
6-7	3 112	3 008	2 837	2 984	2 838	2 759	2 464
8-9	3 177	2 582	2 408	2 594	2 492	2 367	2 236
10-14	6 960	7 148	6 089	5 681	5 424	5 148	4 771
15-19	4 408	5 188	5 521	5 479	5 480	5 493	4 933
20+	6 110	7 019	7 292	7 331	7 752	8 089	7 744
Celkem	31 586	32 824	31 288	31 415	31 129	31 300	29 133
Struktura (%):							
0-4	19,9	18,9	17,7	18,2	18,2	19,2	19,8
5-9	24,8	22,1	21,9	22,9	21,9	21,0	20,3
10-14	22,0	21,8	19,5	18,1	17,4	16,4	16,4
15-19	14,0	15,8	17,6	17,4	17,6	17,5	16,9
20+	19,3	21,4	23,3	23,3	24,9	25,8	26,6

V souladu s uvedeným doznala v posledních dvaceti letech změn také struktura rozvodů podle počtu nezletilých dětí. Neustále stoupá podíl rozvádějících se manželů, kteří nemají aktuálně v péči žádné nezletilé dítě. V roce 2009 bylo takových rozvodů 12 282, v absolutních počtech téměř o tisíc méně než o rok dříve, ale jejich relativní zastoupení meziročně vzrostlo o tři desetiny procentního bodu na 42,2 procent.

Tab. III.5 Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Rozvody bez nezletilých dětí	11 037	12 119	12 078	12 412	12 721	13 104	12 282
Rozvody s nezletilými dětmi	20 549	20 705	19 210	19 003	18 408	18 196	16 851
v tom: s 1 dítětem	11 940	11 748	10 872	11 004	10 345	10 358	9 533
s 2 dětmi	7 586	7 929	7 376	7 085	7 189	6 989	6 538
s 3 a více dětmi	1 023	1 028	962	914	874	849	780
Počet nezletilých dětí celkem	30 385	30 927	28 732	28 117	27 546	27 034	25 094
Podíl manželství s nezletilými dětmi (%)	65,1	63,1	61,4	60,5	59,1	58,1	57,8

Kromě rostoucího zastoupení rozvodů dlouhotrvajících manželství, kdy již společné děti dosáhly zletilosti, se zde projevuje také nízká úroveň plodnosti posledních let. Na jeden rozvádějící se pár s dětmi však stále dlouhodobě a neměně připadá v průměru 1,5 dítěte. Většina (56,6 procent v roce 2009) rozvádějících se manželů (s dětmi) v době rozvodu vychovává pouze jedno nezletilé dítě, 38,8 procent dvě děti a 4,6 procent tři či více nezletilých. V roce 2009 rozvod zasáhl celkem 25 094 nezletilých dětí.

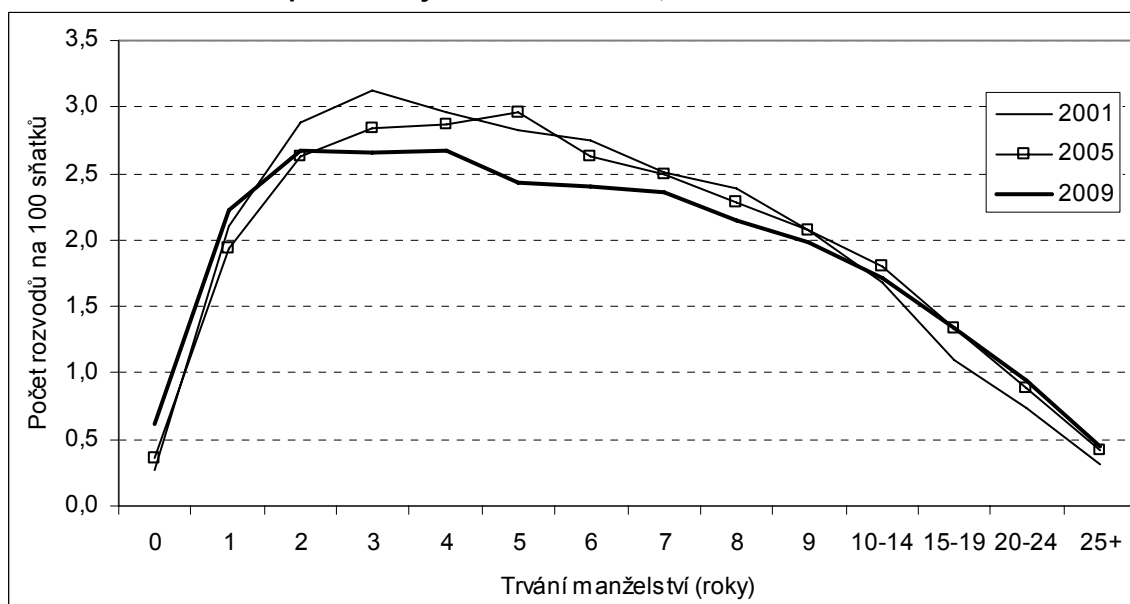
Intenzita rozvodovosti, která vztahuje počet rozvodů k výchozímu počtu sňatků, primárně závisí na době uplynulé od sňatku. V roce 2009 došlo v jednotlivých délkách trvání manželství k meziročnímu snížení rozvodovosti, příp. byla zaznamenána stagnace. Nejvýraznější změny vykázala rozvodovost po třech, pěti a šesti letech, která se snížila zhruba o 15 procent. Jde o období (2-6 let po sňatku), kdy je úroveň rozvodovosti v České republice tradičně nejvyšší. V roce 2009 se maximální zaznamenaná rozvodovost podle délky trvání manželství nevyšplhala (jako obvykle) nad hladinu tři procenta – činila 2,7 rozvodů ze 100 sňatků, a to shodně v délce 2, 3 i 4 roky po uzavření manželství.

Tab. III.6 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2001-2009

Délka trvání manželství (roky)	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
0	0,28	0,36	0,36	0,30	0,50	0,62	0,61
1	2,11	2,17	1,94	2,17	2,10	2,21	2,22
2	2,89	2,83	2,63	2,79	2,88	2,75	2,67
3	3,12	3,13	2,84	2,83	2,74	3,17	2,66
4	2,97	3,02	2,88	3,03	2,81	2,72	2,67
5	2,82	2,98	2,96	3,02	2,81	2,85	2,44
6	2,75	2,82	2,63	2,88	2,76	2,74	2,41
7	2,51	2,63	2,50	2,61	2,49	2,45	2,36
8	2,39	2,25	2,29	2,31	2,37	2,24	2,15
9	2,07	2,11	2,08	2,32	2,14	2,12	1,98
10-14	1,68	1,84	1,80	1,81	1,82	1,81	1,72
15-19	1,10	1,27	1,33	1,32	1,36	1,41	1,34
20-24	0,74	0,87	0,89	0,92	0,98	1,02	0,95
25+	0,32	0,38	0,41	0,41	0,43	0,46	0,45
Úhrnná rozvodovost (na 100 sňatků)	44,7	48,0	47,3	48,7	48,7	49,6	46,8
Průměrná délka trvání manželství	11,3	11,8	12,2	12,0	12,3	12,3	12,5

Ačkoli došlo k meziročnímu poklesu úrovně rozvodovosti také u starších manželství, dlouhodobým trendem je zvyšování rozvodovosti po deseti a více letech trvání manželství. To odráží také vývoj průměrné délky manželství při rozvodu, která v roce 2009 dosáhla 12,5 let. Ve srovnání s předcházejícím rokem vzrostla o dvě desetiny roku, během devíti let 21. století se zvýšila již o 1,5 roku.

Obr. III.1 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2001-2009

Rozvodovost lze sledovat také v závislosti na věku rozvedených, zde však je podstatně ovlivněna vývojem rozložení a intenzity sňatečnosti podle věku. Míry rozvodovosti podle věku byly a jsou obecně mírně vyšší

u mužů než u žen. Nejvyšších hodnot nabývají v nejmladších věkových skupinách, s rostoucím věkem pak klesají. Nejvýrazněji se mění (zvyšuje) rozvodovost nad 40 let věku.

Tab. III.7 Rozvodovost podle pohlaví a věku (na 1 000 osob), 2001-2009

Pohlaví a věk	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Muži: 20-24	38,8	44,9	43,6	48,5	46,4	40,3	44,2
25-29	31,8	33,6	31,8	32,7	32,1	33,7	30,2
30-34	27,5	28,5	26,7	27,7	27,0	27,0	25,0
35-39	23,5	26,6	26,1	26,7	26,2	25,9	24,1
40-44	18,7	21,8	23,4	23,7	24,2	24,5	22,9
45-49	14,2	16,6	17,2	17,4	18,5	19,2	18,4
50-54	8,6	10,0	11,2	11,6	12,1	12,2	11,9
55-59	5,2	6,0	6,2	6,7	7,3	7,8	7,5
Ženy: 20-24	35,5	41,2	41,2	43,1	43,6	44,0	43,4
25-29	29,9	30,6	29,1	31,4	30,7	32,0	29,5
30-34	25,5	27,3	26,3	26,7	26,1	25,7	23,7
35-39	20,8	23,9	24,9	25,1	25,2	25,3	24,5
40-44	16,3	19,0	20,7	20,9	22,0	22,9	21,1
45-49	11,2	12,8	12,7	13,7	14,4	15,2	15,0
50-54	5,9	7,0	7,8	8,0	8,6	8,5	8,2
55-59	3,2	3,9	4,2	4,3	4,7	5,1	5,1

Pozn.: Počet rozvodů na 1 000 ženatých/vdaných osob (k 1. 1.) příslušné generace. Jde o věk dosažený během roku.

Podíl rozvodů, které ukončují manželství s alespoň jedním cizím státním občanem, se v posledních třech letech udržuje na úrovni 7 procent, zhruba o 2 procentní body nižší než je tomu při uzavírání sňatků. V roce 2009 se meziročně snížil jak počet rozvodů, kdy šlo o cizince na straně muže (na 1 212), tak také na straně žen (915). O dvacet se však zvýšil počet rozvodů, které ukončily manželství dvou cizích státních občanů.

Tab. III.8 Rozvody podle státního občanství manželů, 2001-2009

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Rozvody alespoň s 1 cizincem	1 033	1 365	1 645	1 872	2 151	2 217	1 989
- podíl na všech rozvodech (%)	3,3	4,2	5,3	6,0	6,9	7,1	6,8
Rozvody - žena ČR + cizinec	643	801	963	1 071	1 198	1 268	1 074
z toho státní občanství (podle četnosti v r. 2009):							
Slovensko	131	134	160	165	186	207	212
Vietnam	66	121	182	236	232	206	171
Ukrajina	44	76	95	103	94	108	100
Německo	46	65	69	64	77	75	53
Rusko	40	52	63	54	71	64	44
Podíl nejčetnějších pěti skupin (%)	51,3	56,5	59,4	59,2	56,6	53,1	56,0
Rozvody - muž ČR + cizinka	366	515	625	717	840	831	777
z toho státní občanství (podle četnosti v r. 2009):							
Ukrajina	91	158	203	259	270	276	198
Slovensko	87	83	116	123	153	166	186
Vietnam	22	46	75	97	111	101	108
Rusko	40	74	69	89	103	99	91
Polsko	50	48	50	28	36	38	36
Podíl nejčetnějších pěti skupin (%)	76,2	77,7	80,8	82,3	79,7	80,3	79,6
Rozvody - oba cizinci	24	49	57	84	113	118	138
z toho: dva občané Slovenska	7	13	11	28	38	31	38
dva občané Vietnamu	1	2	8	12	21	13	23
dva občané Ukrajiny	3	3	7	7	5	9	13
dva občané Ruska	1	5	3	3	6	6	9

Stejně jako u sňatků je i u rozvodů častější ta situace, kdy občanem s cizím státním občanstvím je muž. V roce 2009 šlo převážně o rozvod Češky se Slovákem, dále s občanem Vietnamu a Ukrajiny. Partnerkou Čecha při rozvodu je již několik let zejména žena pocházející z Ukrajiny, teprve poté ze Slovenska, Vietnamu či Ruska. Škála zaznamenaných státních občanství je v případě rozvedených mužů širší než v případě žen a také méně koncentrovaná do velkých skupin. Pět nejčetnějších cizích státních občanství zahrnovalo v roce 2009 u mužů 56,0 procent případů, kdežto u žen-cizinek 79,6 procent rozvodů.